

nensi nomen Abælardi præfert, in codice Claræval-
lensi *Angelo Montis Leonis* tribuitur, teste Marto-
nio tom. V *Anecdotorum*, p. 1362, ubi etiam obser-
vat editum esse inter spuria S. *Anselmi Cantua-*
riensis.

Nondum lucem vidit Petri Abælardi, *Logica sive*
Dialectica, quam vulgatum se promisit Andreas
Duchesne, p. 1160. *Nec Liber sententiarum, Sic*
et Non, manuscr. in bibliothecis Angliæ; nisi idem
ille sit (96) cum *Introductione ad theologiam*, quam
supra inter edita commemoravi; neque *Hymni* quos
metrico stylo composuit, in monasterio quod vocatur
Paraclitus decantandis (97); neque memoratæ
Caveo *Expositiones in Genesin* (si diversas intelligat
a Commentario in Hexameron) vel in *Psalterium*,
aut in *Pauli Epistolas*, cum solus in Epistolam ad
Romanos commentarius in editis legatur; nec *glossæ*
in Ezechielem; neque denique *Versus elegiaci ad*
Astrabum filium suum, de moribus et vita pia et
proba, manuscripti in biblioth. Cottoniana, p. 86.
Librum de Unitate et Trinitate ipse flammis dare
jussus est Abælardus in synodo Suessionensi an.
1121.

Bernardus Pezius (*Dissert.* ad t. III *Anecdot.*,
p. xxii, ait se in Tegernseensi codice hanc notam reperisse; *Petrus qui Abælardus a plerisque Bajolar-*

(96) Ita visum Jo. Mabillonio in *Itinere Germa-*
nico, p. 64, edit. a me curatæ, ubi testatur se in co-
dice monasterii S. Emmerani reperisse Bajolardi
sententias capitulis triginta septem comprehensas,
additque eam esse Abælardi Introductionem in
Theologiam. Similiter Trithemius cap. 381, Theo-
logiam Abælardi *volumen dialectica obscuritate sub-*
umbratum, multis Sententiis varium appellat.

(97) Appendix ad Henr. Gandavens., cap. 3.

(98) Aliis vitiose etiam *Beliardus, Baliardus, Bi-*
liardus. Vide Dan. Zwickeri novam confirmatio-
nem Irenici Irenicorum, p. 502. Alberico v. 296,

A dus (98) dicitur, natione Anglicus (99) primum gram-
maticæ et dialecticæ, hinc divinitati operam dedit.
Sed cum esset inæstimandæ subtilitatis, inauditæ memo-
riæ capacitatis supra humanum modum, auditor
aliquando magistri Roscii (100) cepit eum cum ex-
festucatione (1) quadam sensuum illius audire. Atta-
men imperavit sibi, ut per annum lectionibus ipsius
interesset. Mox ergo socius habere, et Parisiis palam
Dialecticæ atque Divinitatis lectiones dare cepit, et
facile omnes Franciæ magistros in brevi supervenit.
Qui cum de *Quadrivio* (2) nihil audisset, clam
magistro Tirrico (3) in quasdam mathematicas
lectiones, aures dabat, in quibus supra quam æsti-
maret, obtentu difficultatis intellectus resilliebat au-
dientis. Cui semel afflicto et indignanti, per jocum
magister Tirricus ait: quid canis plenus nisi lardum
bajare consuevit? Bajare autem lingere est. Exinde
Bajolardus appellari cepit. Quod nomen tanquam ex
defectu quodam sibi impositum cum abdicaret, sub
litteratura non dissimili Habælardum se nominari fe-
cit, quasi qui haberet artium apud se summam et adipe-
m. Inter inedita pariter accensendum est opuscu-
lum de sacramento altaris, quod servat ms. Codex
Latinus 884 bibliothecæ Universitatis Taurinensis.
MANSI.

Abulardus. Ptolemæo Lucensi ad A. 1134, *Baa-*
lardus.

(99) Non Anglicum natione sed Gallum ipse se
Abailardus proficitur, et a Vitæ ejus scriptoribus
demonstratum est.

(100) Legendum *Roscelini, sive Rucelini*.

(1) Veluti festucas in oculo doctrinæ ejus no-
tare atque improbare. Vide Cangium in *festuca*.

(2) *Quadrivium*, quatuor disciplinæ mathema-
ticæ, arithmetica, geometria, astronomia, musica,
aut *Trivium*, grammatica, logica, rhetorica.

(3) Theodorico.

DISSERTATIO

DE VITA ET SCRIPTIS PETRI ABÆLARDI.

(Oudin, *Script. eccles.*, II, 1161.)

Petrus Abælardus oppido quodam, quod in in-
gressu minoris Britannicæ positum, ab urbe Nanne-
tica, versus orientem, octo circiter milliariis re-
motum, *Palatium* appellatur, oriundus, ex paren-
tibus piis, Berengario atque Lucia. Pater militari
cingulo insignitus et in litterarum studia nihilomi-
nus propensus, filios ante litteris quam armis in-
strui curavit.

CAPUT PRIMUM.

De vita Petri Abælardi.

Petrus Abælardus ingenio ad litteras facili præ-
ditus, militaris gloriæ pompam cum hæreditate
primogenitis fratribus derelinquens, Martem abdi-
cavit, ut Minervæ gremio educaretur. Ut humanis
philosophicisque informaretur disciplinis, Parisios
urbem Galliarum amplissimam ac ob studia litem-
rarum celeberrimam concessit, ubi Guillelmi Cam-
pellensis, Parisiensis Ecclesiæ archidiaconi, peri-
pateticæ philosophiæ professoris auditor fuit. Ipsi
primum gratus, postea vero ob disputandi vim, qua
illam sepe in scholis superare videbatur, gravis
admodum fuit. In theologicis magistrum habuit
Anselmum Laudunensis Ecclesiæ decanum, ubi

C condiscipulos habuit Albericum Remensem et Lo-
thulfum Lombardum, æmulos ipsius gloriæ et famæ
perpetuos obtrectatores. Lauduno Parisios reversus
non multo post, ex auditore scholæ magister eva-
sit, adhuc adolescens Abælardus. Inter docendum
incidit in amores Heloisæ, ut ipse testatur in *Hi-*
storia calamitatum suarum capp. 6 et 7, pag. 10
lectissimæ puellæ Fulberti Parisiensis canonici no-
ptis, ex qua furtivo concubitu filium quemdam co-
gnomento Petrum Astrolabium suscepit. Quanta,
ob furtivum nepis recessum et ereptum pudorem,
exarserit in Abælardum ira Fulbertus canonicus ex-
cogitare facile est; quem placare non potuit, nisi
ex amica uxorem sibi faceret. Duxit ergo Heloi-
sam in matrimonium Abælardus, quæ tamen uxo-
rem se Abælardi, ne fortunæ ejus officeret, palam
negabat, quod non modicum Fulberto avunculo
dolorem ingerebat. Cum ergo, inclusa apud Argen-
tolium Heloisa cum monialibus, incautus et so-
lus dormiret in ædipus Fulberti canonici exasper-
rati Abælardus, ab Heloisæ consanguineis repente
noctu in cubiculum cubileque irruentibus virili-
bus exsectus est. Hic ob inflicti vulneris infamiam,
pudore suffusus potius quam devotione excitatus

ut ipse testatur, ad monasticorum latibula claustrorum recessit, atque in abbacia Sancti Dionysii monasticum habitum suscepit; Heloisa vero induit benedictum ab episcopo velum in monasterio Argenteolensi, in quo priorissa postmodum fuit.

Gravissimas autem a falsis fratribus et ab æmulis Alberico ac Lothulfo persecutiones passus est Abælardus, quas luctuoso stylo in *Historia calamitatum suarum* exponit. Hoc enim circiter tempore circa annum 1118 vel 1119 livore tabescentes ob famam quam pepererat magistro Petro liber *De Theologia* ab ipso compositus, eum ubique velut hæreticum et trium deorum assertorem infamarunt. Qui rumor de ipso longe lateque sparsus, conciliis in illum congregatis occasionem dedit. Infensos etiam habuit Sancti Dionysii monachos, quod sæcularem ipsorum vitam moresque irreligiosos liberius argueret. Ipsorum magis inflammavit invidiam vindicata in privato colloquio Venerabilis Bedæ sententia, qua asseruit Dionysium Areopagitam Corinthiorum potius quam Atheniensium fuisse episcopum. Ex qua consequens videbatur Dionysium Galliarum dictum apostolum Areopagitam non esse, quem Atheniensium episcopum ejus Acta testantur. Hinc gravis in Abælardum tumultus; hinc Sancti Dionysii monasterii, imo regni Franciæ hostis a monachis elata voce conclamabatur, quod ei honorem auferret quo singulariter gloriabatur De Apostolatu S. Dionysii Areopagitæ. Ille adversus cacozelos monachos contentionem excusat, Areopagitam se minime inficiatum profiteretur; disciplinam regularem, si quid deliquerit, sibi imponi frustra rogat. Abbas senioribus congregatis, etsi vir nullius observantiæ atque tepidissimi animi, comminatur, quasi de summa Christianæ fidei agatur, se ad regem quantocius missurum, qui de ipso vindictamumat, tanquam regni sui gloriam et coronam ei auferente. Et interim abbas Adamus magistrum Petrum diligenter observari jubet, donec illum regi tradat. Hinc sibi fuga consulit Abælardus ac in ditionem comitis Theobaldi se recipiens, apud castrum Pruvini moratur, in cella quadam monachorum Trecentium. Hinc magni in eum clamores excitati, nec unum ipsi hæreseos impactum crimen. Petrum Abælardum ad Ecclesiæ tribunal, ut multiplex erroris contra catholicam fidem rerum, ejusdem æmuli Albericus et Lothulfus detulerunt scholarum Remensium regentes; qui Radulphum ejusdem urbis archiepiscopum adversus ipsius novitates impulere. Qui re cum canone Prænestino episcopo sedis apostolicæ in Galliis legato communicata, Suessione concilium anno 1121 ad cognitionem causæ convocari curavit. Abælardo indicta dies jussumque ipsi ut suum *De Trinitate* seu *De Theologia* librum, quæ offensionis materia erat, synodo exhiberet. Astiit coram legato apostolico Abælardus ipsique librum examinandum et dijudicandum tradidit, ad correctionem vel satisfactionem se paratissimum professus, si quid a fide catholica devium scripsisset. Favit ipsi Gaufridus Carnotensis episcopus, instituitque plurimum ut scriptis ejus prolatis interrogaretur ac libera facultas ipsi concederetur respondendi, ne vir ingenii et doctrinæ fama celebris præjudicio oppressus videretur. Suasit deinde ut ad abbatiam Sancti Dionysii remitteretur ibique majore præsulum et eruditorum virorum cœtu congregato, causa discuteretur. Sed sanioris consilii visum est ut homini dialectico et sophismatibus instructo, cæterum novatori et erroris multiplex ex libro suo satis convicto silentium imponeretur, fideique professionem edere ac librum palam comburere cogeretur, quod ex sententia synodi factum est. Post aliquas cum æmulis suis disceptationes, vocatus ad concilium Abælardus, decreto Patrum librum flam-

mis tradere ac fidem suam coram omnibus exponere compulsus est. Cumque propriis verbis profiteri vellet, Patres jussere ut Symbolum S. Athanasii ex scripto recitaret: quo magis hominis novatoris, in dialectica nimium confidentis, superbiam retunderent. Mox abbati Sancti Medardi traditus est, ejus claustro velut carcere concludendus. Inde tamen post eductum legatus apostolicus ad Sandionysianum cœnobium remisit. Hujus concilii historiam discimus ex S. Bernardo in epistola ad Ivonem cardinalem 193 ex Ottone Frisingensi lib. 1 *De rebus gestis Friderici* cap. 47, et uberrime ex epistola ipsius Abælardi ad amicum De Calamitatibus suis cap. 10, quanquam testis in propria causa plurimum suspectus sit. Satis fuisse visum concilio ad libri damnationem, quod Romani pontificis et Ecclesiæ auctoritate nequaquam approbatus, in publicum emissus esset, ex ipsis Abælardi testimonio colligitur. Dicebant, inquit, *B ad damnationem Libelli satis hoc esse debere, quod nec Romani pontificis nec Ecclesiæ auctoritate commendatum legere publice præsumperam, atque ad transcribendum jam pluribus eum ipse prestitissem. Perutile futurum fidei Christianæ, si exemplo mei nullorum præsumptio præveniretur*

Reversus ad Sancti Dionysii abbatiam, inde secedendi in aliquam solitudinem, ubi monastice viveret, obtenta ab abbate Sandionysiano licentia, de consensu Christianissimi regis, ad amœnissimam Trecentis episcopatum solitudinem se contulit, ibique liberaliter concessa sibi a quibusdam terra, annuente Trecenti episcopo, oratorium in nomine Sanctæ Trinitatis, ex calamis primum et culmo construxit. Quod ubi scholastici cognovissent, undique ad eum concurrere cœperunt et, relictis civitatibus et castellis, solitudinem inhabitare, pro domibus sibi construere tuguriola; pro delicatis cibis, herbis agrestibus et pane triviali vitare; pro mollibus stratis, culmum sibi et stramen comparare; pro mensis denique glebas supponere. Cum vero ingentem eorum copiam dictum oratorium capere non posset, illud amplificaverunt, atque ex lapidibus et lignis construentes, meliorem in formam redegerunt.

E Paracletensi oratorio ad abbatiam Sancti Gildasii Rivensis in diocesi Venetensis Britannæ Minoris concordia fratrum electione assumptus, multos in præfectura illa monastica labores, multa pericula passus est. Maxime angebatur vir pius, certus quod si monachos indisciplinatos ad regularem vitam cogere tentaret, securus vivere non posset; si autem id pro viribus non ageret, damnationis æternæ, ut ipse ait, subiret periculum. Præter hoc, ipsi imminere continua vexatio a principe seu potius tyrannico illius regionis, qui ex dissolutione monachorum occasionem nactus, omnia loca monasterio adjacentia in proprios usus redegerat ac gravioribus exactionibus ipsos monachos quam tributarios Judæos exagibat. Porro quanta sit ab effrenatis monachis perpressus Abælardus, quoties veneno etiam in sacrum calicem injecto et in ipso altaris sacrificio impetitus, quoties gladio minaci perterritus, nemo facile credet, nisi qui ejus querimonias audierit in priori ad amicum Epistola cap. 13, ubi post multa, hæc scribit: *Quotidie quasi cervici meæ gladium imminet suspicio, ut inter epulas vix respirem: sicut de illo legitur, qui cum Dionysii tyranni potentiam atque opes conquiritas maximæ impuleret beatitudini, filolante appensum super se gladium respiciens, quæ terrenam potentiam felicitas consequatur edoctus est. Quod nunc quoque ipse de paupere monacho in abbatem promotus incessanter experire, tanto scilicet miserius, quanto ditior effectus; ut nostro quoque exemplo, eorum qui id sponte appetant, ambitio refrenetur.* Cum ad Paracletense monasterium, quod charismæ suæ Heloissæ linquens concesserat, identidem

reverteretur, ipsam ejusque sorores consiliis suis adjuturus, istud crimini ipsi vertebant obrectatores pessimi, qui pristinae voluptatis desiderio carnalique amori tribuebant quod ex solius impulsu charitatis factitabat. Qua de re graviter conqueritur sub finem prioris epistolæ ad amicum, ubi et maximam se consolationem percepisse significat ex illis S. Hieronymi verbis ad Abellam epistola 99, scribentis: *Nihil mihi obicitur nisi sexus meus et hoc nunquam objiceretur, nisi cum Hierosolymam Paula proficiscitur. Antequam domum Sanctæ Paulæ nossem, totius in me urbis studia consonabant, omnium pene judicio, dignus summo sacerdotio decernebar. Sed scio per bonam et malam famam pervenire ad regna cælorum.* Ista discimus ex ipso Abælardo in epistola historica de calamitatibus suis ad amicum.

Deserto itaque abbatiæ Sancti Gildasii regimine, in quemnam locum sese receperit non satis constat; sed ubicunque locorum Abælardus exstitit, ubique in eum excitata invidiæ procella hominem miris attrivit impressionibus. Sunt qui putant Abælardum, ita extorrem et expulsum, sub extrema vite tempora scholas resumpsisse Lutetiæ: cujus rei fidem facere videtur Joannes Sarisberiensis, qui adito anno 1136 gymnasio Parisiensi, ait se contulisse ad peripateticum Palatinum, quo nomine Petrum Abælardum indignitari arbitrantur, imo ferme constat ex mss. codicibus Victorinis et aliis, quos statim verbotenus afferemus. Denique disertè sic eum appellat Sarisberiensis, libro II *Metalogici*, cap. 17, ubi de universalibus logicis verba faciens: *In hac opinione, inquit, deprehensus est peripateticus Palatinus. Abælardus noster, qui multos reliquit et adhuc quidem alios habet hujus professionis sectatores et testes.* Nullibi tamen ipse scribit se repetisse, post Paracletum, scholas Parisienses. Sed ut sit, varias tandem ille calamitates peressus, in Senonensi demum concilio, anno 1140, pro hæretico habitus est. Hoc sane vulnus ab Bernardo contra Petrum Abælardum renovatum non esset, nisi scholas iterum apertas tunc habuisset: quod insinuare videtur Petrus abbas Cluniacensis in epistola sua ad Innocentium II, Romanum pontificem, inquit Petrum Abælardum *scholas et studia reliquisset, dum ad Cluniacense monasterium illic mansurus secessit; unde concludo ante istud tempus scholas usque ad annum illum 1140 habuisse apertas, quæ iteratæ in eum commotionis occasionem Bernardo Clarævallensi abbati dederunt. Interim a nobis admonitus, magis autem a Deo ut credimus inspiratus, dimissis scholarum et studiorum tumultibus, in Cluniaco vestro sibi perpetuam mansionem elegit.*

Cum ergo, relicta Britannia, scholas iterum Petrus Abælardus aperuisset, iterum contra se tempestatem non modicam ordinum novorum quibus infensus erat, excitavit, Cisterciensium dico ac Præmonstratensium, quos in publicis scholis irridebat subsannabatque. Exstincto igitur Petri Leonis schismate, anno 1140, urgente potissimum Bernardo Clarævallensi abbate, concilium Senonis celebratum est in causa Petri Abælardi, qui coram archiepiscopo Senonensi ab adversariis suis conventus ac velut hæreseon assertor passim diffamatus, ipsum rogavit ut suam exponeret doctrinam et ab hostium calumniis et objectionibus vindicare in publico consensu sibi liceret. Ad synodum Bernardus abbas Clarævallensis invitatus accessit, ut Abælardi errores confutaret. Statuta die adfuere præsules et viri ordinum omnium eruditissimi celeberrimique congressus testis futurus Ludovicus VII, Christianissimus rex. Abælardo stante coram synodo, prolata sunt capitula ex ipsius libris excerpta; quæ dum legerantur, concilio se subduxisse dicitur, Romanum pontificem appellans: quod incredibile videtur. Seditionis popularis metu ipsum appellasse scribit Otto Frisingensis, quod nequaquam verisimile est: cum reges Galliarum, Theobaldo comite, plurimis-

A que viris nobilibus presentibus, nihil esset a populo metuendum. Ob sedis apostolicæ reverentiam Abælardus pontificis maximi judicio reservatus est nihilque in ejus personam a Patribus statutum fuit. Verum appellatione non obstante, prava ab ipsis putata illius dogmata damnarunt, qui de omnibus relationem ad Innocentium II miserunt, ipsum urgentes ut pro sui primatus officio errores pariter damnaret atque confirmata synodi sententia novatorem hominem coerceret. Ista constant ex Gaufrido Clarævallensi monacho in Vita S. Bernardi lib. III, cap. 5, et ex Ottone Frisingensi, lib. I *De gestis Friderici imperatoris*, cap. 48, ubi etiam exhibet epistolam Samsonis Remensis archiepiscopi, Josselini Suessionensis, Gaufridi Catalaunensis et Alvisi Atrebatensis episcoporum ad Innocentium II, quæ brevem causæ Abælardi expositionem et synodi gesta complectitur, in qua inquit: *Petrus Abælardus Christianæ fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere. Ascendit usque ad cælos et descendit usque ad abyssos. Nihil est quod lateat eum, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis, disputans de fide contra fidem, ambulans in magnis et mirabilibus super se, scrutator Majestatis, hæresum fabricator. Jam dudum fecerat librum De sancta Trinitate, sed sub legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia inventa est in eo iniquitas. Maledictus qui reedificat ruinas Jericho. Surrexit a mortuis liber ille et cum eo multorum hæreses quæ dormierant surrexerunt et apparuerunt multis. Denique jam extendit palmitem suos usque ad mare et usque ad Romam propaggines ejus. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber suus in curia Romana habet ubi caput suum reclinet; hinc confortatus et confirmatus est error illius. Proinde cum fiducia prædicat verbum iniquitatis usquequaque. Propterea cum in conspectu episcoporum super his eum argueret abbas Clarævallensis zelo justitiæ et fidei armatus, ille nec confusus est nec negavit, sed a die, a loco et judice quem ipse sibi elegerat, sine læsione, sine gravamine, ut prolongaret iniquitatem, sedem apostolicam appellavit. Episcopi qui propter hoc in unum convenerant, vestræ Reverentiæ deferentes, nihil in personam ejus egerunt; sed tantummodo capitula a sanctis olim Patribus condemnata medicinali necessitate, ne morbus superet, abjudicaverunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se et populum habet qui sibi credat, necesse est ut huic morbo celeri medicina occurratis, etc. Processimus nos in hoc negotio, quousque ausi sumus. Tuum, beatissime Pater, est de cætero providere, ne aliqua pravitate hæreticæ macula decor Ecclesiæ contaminetur. Tibi commissa est sponsa Christi, o amice Sponsi! Tuum est eandem uni viro virginem castam exhibere Christo. Quam a Bernardo Abælardi adversario scriptam esse Epistolam stylus loquitur.*

D Damnatum iterum, anno 1140 in concilio Senonensi Petrus Abælardus, appellatione ad Sedem apostolicam interposita, Romam profecturus per Cluniacum transit, ubi tum fortuito abbas Cisterciensis cum Petro Venerabili adventit. Illic ergo de pace inter Bernardum abbatem Clarævallensium ac Petrum Abælardum actum est procuranda. His ergo urgentibus arbitris, Petrus in concordiam cum Bernardo rediit, qui quamvis senel atque iterum in conciliis hæreseos damnatus, hilari tamen animo ac lubenti in Cluniacense cœnobium admissus ad societatem est. Hujus rei testem Petrum ipsum Cluniacensem abbatem in epistola ad Innocentium II, pro Petro Abælardo refero, cujus hic tenor est: *Magister Petrus, sapientiæ vestræ, ut credo, optime notus, nuper a Francia veniens per Cluniacum transitum fecit. Quæsitivimus quo tenderet; gravatum se vexationibus quorundam qui sibi, quod valde abhorrebat, hæretici nomen imponebant, Majestatem apostolicam se appel-*

lasse et ad eam confugere velle respondit. Laudavi-
mūs propositum et ut ad notum et commune refugium
confugeret admonuimus. Justitiam apostolicam, quæ
nulli etiam extraneo vel peregrino defuit, sibi non de-
futuram diximus; misericordiam ipsam, ubi ratio
postularet, sibi occurruram promisimus. Venit interim
dominus Cisterciensis abbas et de pace ipsius et do-
mini Clarævallensis, cujus causa appellaverat, no-
biscum et cum ipso pariter egit. Dedimus et nos ope-
ram paci ejus et ut ad illum cum ipso iret, hortati
sumus. Addidimus hoc monitis nostris, si qua catho-
licas aures offendentiū aut scripsisset aut dixisset,
hortatu ejus et aliorum bonorum et sapientum et a
verbis suis amoveret, et a libris abraderet. Et factum
est ita. Ivit, rediit, cum domino Clarævallensi,
mediante Cisterciensi, sopitis prioribus querelis, se
pacifice convenisse reversus retulit. Interim a nobis
admonitus, magis autem a Deo, ut credimus inspiratus,
dimissis scholarum et studiorum tumultibus, in
Cluniaco vestra sibi perpetuam mansionem elegit.
Quod nos senectuti ejus, debilitati ejus, religioni ejus
congruere putantes et scientiam ejus, vobis ex toto
non incoquitam, magnæ fratrum nostrorum multitu-
dini proficere posse credentes, voluntati ejus assen-
simus; et si sic benignitati vestræ beneplacitum esset,
benigne et cum gaudio nobiscum vestris, ut nostis,
per omnia remanere concessimus. Rogo igitur ego
qualiscunque, tamen vester, rogat devotissimus vobis
Cluniacensis conventus, rogat ipse per se, per nos,
per præsentium latores, filios vestros, per hos quas
ut scriberem rogavit, epistolas, ut reliquos dies vitæ et
senectutis suæ, qui fortasse non multi sunt, in Clu-
niaco vestra eum consummare jubeatis; et ne a domo
quam velut passer, ne a nido quem velut turtur inven-
nisse se gaudet aliquorum instantia aut expelli aut
amoveri valeat, more quo omnes bonos colitis et etiam
istum dilexistis, scuto defensionis apostolicæ prote-
gatis.

Appellatus suæ ætatis Dialecticus, ob eximiam
disserendi industriam qua plurimum in disputatio-
nibus valuit. Accusatus a sancto Bernardo errorum
multorum, quos nunquam ab ipso probatos fuisse
hodie multi temporum nostrorum rationibus hinc
atque inde pensatis censent et affirmant: qua de re
quidpiam statuere nostri non est instituti. Ultra citro-
que ab auctoribus sui temporis accusatus et
absolutus, damnuatus et laudatus, pro variis partium
studiis.

CAPUT II.

*De operibus tam impressis quam manuscriptis, adhuc
exstantibus, Petri Abælardi.*

Opera Petri Abælardi et Heloissæ ejus uxoris
lectu dignissima, Parisiis in 4° anno 1626 impressa
sunt, isto ordine, *Epistolæ ad Heloissam IV*, quæ
tractatus potius quam epistolæ censi possunt. In
penultima de *Origine sanctimonialium et religionis
monasticæ* erudite agit; in ultima *Institutionem seu
Regulam Heloissæ et sanctimonialium Paracleticis*
tradit.

Epistolæ aliæ ad diversos septem.

*Epistola ad amicum, seu Historia calamitatum
suarum, quam eruditissimis notis illustravit Andreas
Duchesnius.*

*Apologia seu Confessio fidei, quam refert quoque
Bibliotheca Scriptorum, seu Patrum Cisterciensis Or-
dinis, Bertrandi Tisserii tomo IV, pag. 254, inter
Opera Guillelmi de Sancto Theodorico.*

Expositio Orationis Dominicæ.

Expositio in Symbolum apostolorum.

Expositio in Symbolum sancti Athanasii.

*Solutionum ad Problemata liber 1. Heloissæ nun-
cupatus.*

Adversus hæreses liber.

Commentariorum in Epistolam ad Romanos libri V.

Sermones XXXII in festis per annum legendi.

Ad Heloissam ejusque virgines Paracletenses.

*Introductionis ad Theologiam libri III, quorum
tertius imperfectus in editis est. Sive, ut ipse Epi-
stola 21 ad Gaufridum Parisiensem pag. 334 appel-
lat, Opusculum de fide Sanctæ Trinitatis, quod plu-
rimos ipsi hostes peperit, contra quod debacchatur
Bernardus abbas. Hoc tamen opus. frequenti manu
tractare solebat ac pene semper ante oculos suos
habuit magister Sententiarum Petrus Lombardus,
dum *Sententiarum libros* scriberet, fatente Joanne
Cornubiensi, ipsius Lombardi discipulo, apud An-
dread Duchesnium in notis ad Abælardum pag.
4159. Inter mss. codices Bodeianæ bibliothecæ co-
dice 8615. In adversarii Langbaini, codice 2,
num. 6, *Petri Abælardi Introductionis ad Theologiam
libri tertii supplementum*, pag. 148, num. 7; *fra-
gmentum libri secundi Ethicæ Petri Abælardi*, pag.
180, num. 8; *Excerptum ex ejusdem Abælardi Col-
lationibus*, pag. 182 ad 215, num. 10; *Ex quibus-
dam Petri Abælardi mss. in bibliotheca Baliolensi*,
pag. 247. Hæc ad operum Abælardi complemen-
tum.*

Scripsit et *commentarium quemdam in Ezechie-
lem prophetam*, Lauduni dum Anselma audiret in-
ceptum ac postea Parisiis ubi scholas illic aperuis-
set completum: de quo loquitur ipse, ut opinor,
Abælardus epistola sua prima ad amicum, quæ de
calamitatibus suis est.

Idem scripsit *librum Sententiarum* et alium in-
scriptum *Nosce teipsum*, quem Ethicam suam appel-
lat, de quibus postremis loquitur sanctus Bernar-
dus in Epistolis suis, et Petrus ipse in *Apologia sua*.
Opus istud *Sententiarum* Petri Abælardi in veteri-
bus manuscriptorum communiter inscribitur *Sic et non*,
eo quod apparentes Scripturæ contradictiones con-
ciliat; atque ita ms. exstat in bibliotheca publica
Cantabrigiæ, cod. 168, num. 8, et in collegio
Sancti Benedicti ibidem, codice 391. Hos quoque
manuscriptos cum *Commentario in Genesim Heloi-
sæ suæ nuncupato* asservat bibliotheca Sancti Mi-
chaelis in Periculo maris, ex Joanne Mabillon. In
editione sua *Operum divi Bernardi*, dum *Notas
Epistolæ 188* adjicit. Et quidem *Tractatus* prolixus
Sententiarum Petri Abælardi qui *Sic et non* dicitur
et apparentes locorum sacræ Scripturæ pugnas con-
ciliat habetur illic litera E. I. incipiens: *Cum in
tanta verborum multitudine, etc. Hexameron* autem
Petri Abælardi, extrema sui parte mutilum, habe-
tur in dicta Sancti Michaelis bibliotheca, una cum
Alano *De arte prædicandi*, littera M. I. incipit:
Tria sumuntur in Veteri Testamento loca, etc. Ejus-
dem Petri Abælardi *Expositio super Epistolas Pauli
et super Psalterium*, ms. in bibliotheca Colbertina,
codice 4334. Hæc de theologicis; quantum autem
ad philosophicos tractatus, Franciscus de Anbosia,
consiliarius regius, qui ejus Opera inquisivit et
evulgavit, *Logicam* ejusdem Petri quam apud se
manuscriptam habebat in publicam lucem dare pro-
miserat: quod an præstiterit dubium mihi est,
quippe cum de illa nihil unquam, inquisitione
etiam facta, audiverim.

Multa autem theologica scripsisse Petrum Abæl-
lardum, qui et in mss. codicibus *Petrus* quo-
que *Peripateticus* dicitur constat, ex quibus opu-
scula etiam singularia mss. in Anglicis bibliothecis
latent.

Inter mss. codices Bodeianæ bibliothecæ num.
8622, in mss. codicibus D. Antonii a Wood, codice
9, *Versus Petri Abælardi ad Astralabium filium*.
Et in Cottoniana bibliotheca sub effigie Vitellii li-
tera C. codice 8, num. 3, *Versus elegiaci Petri Abæl-
ardi ad Astralabium filium suum, De moribus et
vita pia ac proba.*

Inter mss. codices Universitatis Oxoniensis num.
458, in mss. codicibus Collegii Baliolensis R. 5,
*Petri Abælardi Theologiæ libri tres quorum tertius in-
teger est, non ut in impressis mutilus et imperfectus.*
Ethicæ liber unus; Commentarius in Epistolam ad

Romanos; Collationes duæ: prima collatio philosophi cum Judæo, secunda collatio philosophi cum Christiano. Ibidem, num. 2392, in codicibus mss. Thomæ Barlovii in collegio Reginensi, codice 20, *Petri Abælardi Collationes duæ: 1^a Philosophi cum Judæo, 2^a Philosophi cum Christiano.* Inter mss. codices ecclesiarum Angliæ cathedralium et aliarum celeberrimorum bibliothecarum num. 6086 et 6087, in mss. codicibus Thomæ Galæi, codice 252 et 253, *Petri Abælardi Collationes, Petri Abælardi Ethica*, rara scripta, nunquam impressa. Et ibidem num. 8206, in mss. codicibus Jacobææ bibliothecæ, codice 484, *Petri Abælardi Sic et non*, deest autem *Sic initium. Ejusdem dialogus inter Christianum et Philosophum*, cujus initium deest. Ibidem, num. 8207, in mss. codicibus Jacobææ bibliothecæ 485, *Ejusdem Elucidarius*, in-8. Inter mss. codices ecclesiarum earumdem num. 42 in mss. codicibus ecclesiæ Sancti Petri metropolitanae Eboracensis, codice 42, num. 10, *Petrus Abælardus De vera essentia Dei et de fide catholica*; num. 11, *Petrus Peripateticus de Sacramento altaris.* Ibidem num. 6434 in mss. codicibus Caroli Theyeri codice 64, *Capitula Petri Abælardi et Epistolæ ejus.* Idem, num. 6954, in mss. codicibus Henrici Langley equitis, codice 1, *Petri Abælardi Doctrina* in fol. Denique in Cottoniana bibliotheca sub effigie Otonis littera C., codice 14, num. 15, *Epistola Bernardi abbatis Clarævallensis ad Innocentium papam de hæresibus Magistri Petri Abælardi.* Num. 16; ejusdem epistola de eodem ad cardinales; num. 17, *Responsio Petri Abælardi contra calumnias objectorum articulorum.* Inter mss. codices ecclesiarum Angliæ cathedralium et aliarum celeberrimorum bibliothecarum, num. 8670, in mss. codicibus Jacobææ bibliothecæ, codice 948, *Petri Abælardi Scholarius.* Relinquimus autem Angliis inquirendum quid titulus talibus designetur.

De philosophicis jam Petri Abælardi loquamur, quæ adhuc omnia restant et visa a nobis sunt manuscripta in bibliothecis Parisiensibus. Nam in Victorina canonicorum regularium divi Augustini, codex eximius notatus M.M.M. 6, ubi omnia fere philosophica *Petri Abælardi Palatini Peripatetici.* In hoc itaque ms. codice *Logicialia dicti Abælardi* ordine illo procedunt:

Super prædicamentis Aristotelis, fol. 117. Commentarius incipit: *Unum vero universaliter in generibus substantiarum accipiendum est, etc.*

Ejusdem: *De modis significandi*, fol. 127: *Evolutus superius textus ad discretionem significationis nominum et rerum, naturas quæ vocibus designantur diligenter secundum distinctionem decem prædicamentorum aperuit, etc.*

Ibidem, fol. 132, *Petri Abælardi Palatini Peripatetici Analyticorum priorum liber primus.* Incipit: *Justa et debita serie textus exigente, post tractatum singularum dictionum, etc.*

Fol. 137, explicit liber primus; incipit secundus eorundem, hoc est *Categoriarum: Categoriarum igitur propositionum paribus seu membris quibus ipsæ componentur, diligenter pertractatis, etc.*

Fol. 143, explicit secundus; incipit tertius: *Quoniam autem propositionum naturas in his enumerationibus ostendimus, etc.*

Fol. 149, *Petri Abælardi Palatini Peripatetici Topicorum* primus: *Sicut ante categoriarum syllogismorum constitutionem, ipsorum materiam in categoricis propositionibus oportuit præparari, etc.*

Fol. 183, *Petri Abælardi Palatini Peripatetici Topicorum* liber explicit: *Petri Abælardi Palatini Peripatetici Analyticorum posteriorum primus: Novam accusationis calumniam adversum me de arte dialectica scriptitantem æmuli mei no-*

vissime excogitaverunt, affirmantes quidem de his quæ ad fidem non pertinent Christiano tractare non licere, etc.

Fol. 187, explicit primus *Hypotheticorum*; incipit secundus: *Omnium autem hypotheticarum propositionum natura diligenter pertractata, ad earum syllogismos discedamus, etc.*

Fol. 191, *Petri Abælardi Palatini Peripatetici Analyticorum posteriorum* secundus liber explicit; *Petri Abælardi Palatini Peripatetici De divisionibus: Dividendi seu diffiniendi peritiam non solum ipsa doctrinæ necessitas commendat.*

Fol. 199, *Ejusdem De diffinitionibus: Hactenus quidem de divisionibus tractatum habuimus, de quibus satis est disputasse; nunc vero consequens est ut ad definitiones nos convertamus, quia, sicut dictum est, ex divisionibus nascuntur.*

In bibliotheca regia codice ms. 5492; fol. 163, *Petri Abælardi super Topica Glossæ* incipiunt. Sic autem: *Topicorum intentio est, sicut Boetius in consequentibus dicitur est, vim similitum argumentorum, id est probabilium copiam demonstrare, etc.*

In bibliotheca Floriacensi littera A. 4, exstat *Logica Petri Abælardi*, una cum *Logica Rabani.*

In bibliotheca Sancti Germani de Pratis, codice 633, *Petri Abælardi divini Peripatetici Dialectica.* Paucis autem post titulum carie exesis, *intentio de propositione categorica una apta categorico syllogismo regulari, etc.*, qui forsitan codex cum aliis convenit, nec enim excutere et cum aliis conferre otium datum est.

In bibliotheca Sancti Michaelis in Periculo maris, littera P. H. 12, *Petri Abælardi Tractatus de intellectibus.* Incipit: *De speculationibus itaque, etc.*, qui in fine mutilus est (4)

CAPUT III.

Reliqua Petri Abælardi, usque ad mortem.

Nescius ergo quo se verteret, Cluniaci refugium apud Petrum Venerabilem inveniens, illic biennio post, monachus Cluniacensis factus obiit in prioratu Sancti Marcelli prope Cabilonem dicti ordinis, anno 1142, die 21 Aprilis, ætatis 65. Heloïssa vero ejus olim amica ac postmodum uxor, ad conversionem post Petrum veniens et abbatissa Paracleti in episcopatu Tricassina constituta, anno 1163, die 17 Maii mortua est. Sanctæ ipsius Petri vite et obitus testem habemus omni exceptione majorem Petrum Venerabilem cognominatum, abbatem Cluniacensem, in Epistola ad Heloïssam Paracletensem abbatissam, in qua postquam ipsum vere Christi philosophum prædicat et extollit, ista subdit: *Non recolo vidisse me illi in humilitatis habitu et gestu similem, in tantum ut nec Germanus abjectior nec ipse Martinus bene discernenti pauperior appareret. Cumque in magno illo fratrum nostrorum grege, me compellente, gradum superiorem teneret, ultimus omnium vestitu incultissimo videbatur. Mirabar sæpe et, in processionebus eo me cum reliquis pro more præcedente, pene stupebam, tanti tamque famosi nominis hominem sic seipsum contemnere, sic se abjicere posse. Et quia sicut quidam religionis professores, qui ipsum quem gerunt habitum religiosum nimis cupiunt esse sumptuosum, erat ille prorsus parens in istis et cujuscuque generis simplici veste contentus nihil ultra quærebat. Hoc et in cibo, hoc et in potu, hoc et in omni cura corporis sui servabat. Et non dico superflua, sed et cuncta nisi valde necessaria, tam in se quam in omnibus, verbo pariter et vita damnavat. Lectio erat ei continua, oratio frequens, iuge silentium, nisi aut fratrum familiaris collatio aut ad ipsos in conventu de divinis sermo publicus eum loqui urge-*

(4) De Abælardi philosophicis operibus mss. vide eruditissimam D. V. Cousin præfationem ad librum ab ipso editum, cui titulus: *Ouvrages inédits*

d'Abailard, pour servir à l'histoire de la philosophie scholastique en France, in-4°, Paris, 1846. ЭДИТ. ПАТЯ.

bant. Sacramenta cœlestia immortalis Agni sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat. Imo postquam litteris et labore meo apostolicæ gratiæ redditus est, pene continuabat. Et quid multa? Mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina, semper philosophica, semper eruditiora meditabatur, docebat, fatebatur. Tali nobiscum, vir simplex et rectus, ac timens Deum et recedens a malo; tali, inquam, per aliquantum temporis conversatione ultimos vitæ suæ dies consecrans Deo, pausandi gratia (nam plus solito scabie, et quibusdam corporis incommoditatibus gravabatur) a me Cabilonem missus est. Nam propter illius soli amœnitatem qua cunctis pene Burgundiæ nostræ partibus præeminet, locum ei habilem, prope urbem quidem sed tamen Arari interfluente, provideram. Ibi juxta quod incommoditas permittebat, antiqua sua revocans studia, libris semper incubebat. Nec sicut de Magno Gregorio dicitur, momentum aliquod præterire sinebat, quin semper aut oraret aut legeret, aut scriberet aut diceret. In his sacrorum operum exercitiis, cum adventus illius evangelici Visitoris reperit, nec eum ut multos dormientem, sed vigilantem invenit. Invenit eum vere vigilantem et ad æternitatis nuptias, non ut fatuam, sed ut sapientem virginem evocavit. Attulit enim ille secum lampadem plenam oleo, hoc est conscientiam refertam sanctæ vitæ testimonio. Nam ad solvendum commune mortalium debitum, morbo correptus, eoque ingravescente, in brevi ad extrema perductus est. Tunc vero quam sancte, quam devote, quam catholice, primo fidei, deinde peccatorum confessionem fecerit; quanto inhiantis cordis affectu viaticum, peregrinationis ac vitæ æternæ pignus, corpus scilicet Redemptoris Domini acceperit; quam fideliter corpus suum et animam hic et in æternum ipsi commendaverit, testes sunt religiosi fratres et totus illius monasterii in quo corpus sancti martyris Marcelli jacet conventus. Hoc magister Petrus sine dies suos consummarit et, qui singulari scientiæ magisterio toti pene orbi terrarum notus et ubique famosus erat, in illius discipulatu qui dicit: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, » mitis et humilis perseverans, ad ipsum, ut dignum est credere, sic trans-

ivit. Hunc ergo, venerabilis et charissima in Domino soror, cui, post carnalem copulam, tanto validiore quanto meliore divinæ charitatis vinculo adhæcisti, cum quo et sub quo diu Domino deservisti; hunc, inquam, loco tui, vel ut te alteram in gremio suo confovet et in adventu Domini, in voce archangeli et in tuba Dei descendentis de cœlo, tibi per ipsius gratiam restituendum reservat.

De eodem Chronicon Cluniacense in Petro Venerabili ita loquitur: Abælardus Petrus nomine ab erroribus fidei per venerabilem Petrum abbatem nostrum et sanctum Bernardum abbatem Claravallensem revocatus, quæ antea de fide dogmatizaverat perfide, abjurans, monachus Cluniacensis factus est. Et deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina fuere. Obiit anno 1142 undecimo Kalendas Maii, ætatis 63. Ejus corpus Heloissæ abbatissæ a Petro Venerabili abbate Cluniacensi concessum, ad monasterium Paracletense delatum est. Misit ad eandem religiosam heroinam venerabilis abbas magistri Petri absolutionem ejus tumulo appendendam, quæ his erat concepta verbis: Ego Petrus Cluniacensis abbas, qui Petrum Abælardum in monachum Cluniacensem recepi et corpus ejus sursum delatum Heloissæ abbatissæ et monialibus Paracleti concessi, auctoritate omnipotentis Dei et omnium sanctorum absolvo eum pro officio ab omnibus peccatis suis.

Hæc nos paulo plura in Petri Abælardi gratiam, cujus calamitatibus ac laceratæ famæ compassi sumus, cujus ingenium et loquendi vim admiramur; desumpta tamen ut plurimum ex sæculo iv *Historiæ Universitatis Parisiensis*, tam in catalogo illustrium academicorum pag. 758 et sequentibus, ubi plura in ejus laudem, quam in Historia passim, ubi plurima de Abælardi fortuna et doctrina. Vide Natalem Alexandrum in *Selectis Historiæ ecclesiasticæ capitibus* sæculo xii, parte iii, dissertatione 7, ubi variam Abælardi fortunam latissime exponit opusculo ea de re singulari; quem nec omisit Guillelmus Cavus in *Historia Scriptorum ecclesiasticorum*, ad annum 1120, pag. 650 et sequentibus 651 et 652.

DE DOCTRINA ABÆLARDI.

(D. Edm. MARTEN., Præf. ad *Anecd.* tom. V, part. ii.)

Petri Abælardi *Theologiam Christianam* hactenus desideraverant viri eruditi ad elucidandas nonnullas difficultates, et componendas quæ de ejusdem doctrina quæstiones agitantur in scholis. Hanc ex manuscripto codice Majoris Monasterii editam habes, lector erudite, in hoc volumine, cum admonitione prævia, in qua plurima quæ nobis animadvertione digna visa sunt adnotavimus. Neque tamen ignoravimus Petrum Abælardum hac nostra ætate patronos habuisse, qui ipsum purgare nitentes, Bernardum Claravallensem abbatem, virum sanctissimum ac mansuetissimum præcipitis judicii accusare non formidarunt. Utrum autem jure purgetur Abælardus, ac Bernardus damnetur, paucis inquirendum est. Atque ut res clarius elucescat, adeo laborare non debent Abælardi defensores, ut demonstrent ipsum Catholicam Ecclesiæ doctrinam de distinctione trium in Deo personarum, et unitate substantiæ in suis scriptis tradidisse; sed utrum aliquid huic doctrinæ contrarium scribendo non docuerit. Fieri enim potest, nec raro id contingit, ut auctores vere Catholici et in fide Ecclesiæ stabiliti, sive oscitantia, sive ægris inge-

nii præcipatione dubias et erroneas propositiones veris immisceant, quæ debita quotidie censura alliciuntur. Primum in Abælardo non negavit, secundum asseruit Bernardum. Et certe hujusmodi sunt inter alias istæ propositiones, *In Deo Pater est omnipotentia, Filius aliqua potentia, Spiritus sanctus nulla potentia. Omnis homo habet naturaliter fidem sanctæ Trinitatis*, quæ cuivis Catholico sensum erroneum et hæreticum obvium exhibent. At, inquires, hodie viri eruditi has propositiones ad Catholicum sensum deflectunt. Ita plane; sed si res ita se habeat, vix ulla est apud hæreticos scriptores propositio, cui sensus Catholicus affingi ab homine subtili non possit. Sicut et converso nullus est Catholicus scriptor vel piissimus, in quo viri inquieti aliquas propositiones per se rectas et piissimas in pravam sensum non detorqueant. Hæreticæ verbi gratia sunt istæ propositiones, *Christus pro omnibus non est mortuus, Deus non vult omnes salvos facere*. Et tamen istas propositiones in sensu Catholico possunt aliqui interpretari. Sed esto Abælardi memoratas propositiones posse ad sensum orthodoxum deflecti, an ideo purgandus ille et damnandus S.